

RESUM DE L'AUDICIÓ COMENTADA:
EL LIED, L'ART DE LA COMUNICACIÓ
M. Luz Martínez 26/03/25

La paraula alemanya *lied* vol dir cançó, però el lied també és un gènere musical.

Les cançons estan presents al llarg de totes les nostres vides, són part de l'univers sonor que ens envolta. Les cançons involucren paraula i música i transmeten un discurs. La música és un art que ens transporta a una altra dimensió, però també pot transportar un missatge. La música acadèmica occidental apareix a començament del cristianisme per la necessitat de tenir un mitjà per difondre les seves idees. El cant gregorià no pretén fer art sinó ajudar a transmetre un discurs. Gràcies a això tenim ara un sistema musical organitzat amb un llenguatge específic.

No es coneix amb exactitud quan sorgeix el lied, la cançó, com a expressió artística. Alguns autors assenyalen el començament d'aquest tipus d'organització musical en el moment en que la polifonia necessitava moltes veus (humanes), però al no haver-hi suficient cantants, es decideix que hi hagi una veu (humana) que interpreti i altres veus eren reemplaçades per instruments que acompanyaven. La complexitat d'aquesta polifonia feia que els discurs (inicialment religiós) es diluís i poc a poc la música acadèmica occidental es va anar evolucionant per aconseguir un discurs més clar. Això es va vincular amb el tema artístic i van sorgir els primers compositors com l'abadessa Hildegard von Bingen (1098-1179).

En el s.XIV neix a Itàlia el gènere *madrigal*, que era una composició polifònica, moltes veus, sense missatge religiós que ja incorporava poesia i música. La poesia de Petrarca molt més lliure permeti que els compositors disposessin d'un text que els donava molt de joc per a les seves composicions. El ritme de la poesia es vincula amb el ritme de la música.

El s. XVII va ser molt important per a la música. Des de Florència la Camerata Fiorentina, un grup d'humanistes, músics, poetes i intel·lectuals patrocinats pel comte Giovanni Bardi, es reunien per discutir i guiar les tendències de les arts, especialment la música i el drama. Creien que la música s'havia corromput, que la polifonia perjudicava la comprensió del text cantat, i van decidir que s'havia de donar un gir a la música potenciant el que va ser anomenat *melodia accompagnada* per tal de ressaltar el missatge. En aquest moment comença la història de l'òpera (Monteverdi). Anglaterra i França (Jean Baptiste Lully, mestre de Capella de Lluís XIV) influïts per la Camerata Fiorentina segueixen també aquesta tendència de ressaltar el text en les seves composicions musicals.

El lied preromàntic

En el s.XVIII el pas del Renaixement a la Il·lustració porta una manera de pensar diferent, situa l'home, l'individu, al centre del discurs i cada individu tindrà la seva particularitat. A Alemanya apareix el moviment literari, Sturm und Drang (tempesta i ímpetu) liderat per Schiller i Goethe que estan molt interessats en les idees de la Il·lustració, però consideren que dona massa protagonisme a l'intel·lectualisme i que cal donar més importància al món interior. Això és la llavor del romanticisme musical que vindrà posteriorment. Les coses properes i senzilles que ens emocionen són importants i han d'estar presents en el discurs musical i això es vincula

amb l'aparició dels nacionalismes, una expressió de sobirania popular, des del més petit de la seva nació

En aquest s. XVIII, podem dir que apareix el *lied preromantic* que incorpora aquestes idees. És una composició breu, una cançó, en alemany per a veu i piano, en forma *binària AB*. Són poemes senzills distribuïts enmig o fora de la partitura. La forma binària és una manera d'estructurar una peça musical en dues seccions relacionades, i que normalment es repeteixen. La forma binària era molt popular durant el barroc i sovint s'utilitzava per donar forma a moviments de suites o sonates per a instruments de tecla.

Podem considerar-lo lied perquè existeix una vinculació expressa de la poesia alemanya amb un acompanyament harmònic .

A partir del s.XVIII i XIX el piano, desplaça el clavecí com a instrument d'acompanyament ja que la necessitat artística demana un instrument que permeti expressar més els sentiments. El *fortepiano* (precursor del piano actual) ofería la possibilitat de crear dinàmiques expressives jugant amb el forte i el piano) que el clavecí no tenia.

Johan Sigismund Scholze (1705-1750) va ser dels primers compositors de lied preromàntic que va fer un recull de cançons amb composicions poètiques pròpies i música i poesies tradicionals.

Mozart es va vincular també al món del lied preromàntic que vinculava poesia i cançó, però ell estava molt interessat pel món de l'òpera i les seves composicions eren una mica operístiques, i això no estava massa ben vist per Schiller i Goethe que en aquest primer moment del lied defensaven la preponderància del text per damunt de la música.

A mitjans del s.XVIII a l'Escola de Berlin (vinculada a la cort de Frederic II de Prússia) es van assentant les bases teòriques del que serà el moviment del lied. El compositor i teòric musical Abraham Peter Schulz (1747-1800), assessor de Goethe, va publicar els tres volums *Lieder im Volkston* on es delimitava com havia de ser el lied, composicions senzilles, estròfiques propers al folklore, ja pensades per a piano i veu, no com una melodia que acompanya sinó com a una unitat.

Aquestes bases creades per Schulz permeten l'aparició d'un nou gènere anomenat *Singspiel* (*sing=cantar / espiel=representació*) proper a l'opereta i que reuneix música i literatura. Composicions de to lleuger i arguments generalment còmics i amb parts cantades i altres parlades

El primer tractat teòric del lied, *Von der Musikalishen Poesie*, apareix el 1752 i és obra de Christian Gottlieb Krause (1719-1770). A partir d'aleshores l'evolució va ser ràpida i el tractat va quedar aviat endarrerit, perquè l'art sempre necessita innovar

Característiques de lied

- Simplicitat. Lied estròfic. No admet repetició de paraules, ni melismes (cantar diverses notes diferents en una sola síl·laba del text. Un melisma pot arribar a tenir 20 o 30 notes)
- Johann Wolfgang Goethe (1774-1832) va ser un defensor d'aquesta escola

- Durant la segona escola berlinesa la poesia comença a ser més elaborada i provenia de poetes destacats (Friedrich Schiller, Johan Gottlieb Herder, J.W. Goethe...)
- Al sud d'Alemanya predomina una forma diferent: la balada

Tot i que el piano és l'instrument predominant en l'acompanyament del lied, de vegades podia utilitzar-se l'arpa o la guitarra.

A partir del s. XIX el piano serà l'instrument protagonista. La burgesia que consumia música no podia pagar una gran orquestra i tampoc en els seus salons disposava d'espai on enquibir-la, en canvi el piano els facilitava realitzar les seves vetllades musicals oferint moltes possibilitats d'acompanyament. Aquest primer tipus de lied es va fer molt popular en els salons la burgesia perquè era qui es podia permetre un piano i era qui consumia música.

Johan Friedrich Reichardt (1752-1814) va ser un altre compositor que es va incorporar com a assessor en aquest moviment del lied preromàntic. Escoltem Hoffnung (Esperança). Té una sonoritat clarament alemanya per la vinculació del que és tradicional amb la poesia i un text encara amb influència de la il·lustració.

El segle XIX

El s. XIX és l'època més important pel gènere lied. El piano ofereix un gran riquesa de possibilitats expressives i les composicions estant pensades com una unitat de text/música.

El 1814, Franz Schubert, considerat com a pare del gènere, escriu Gretchen am Spinrade (Margarida a la filosa) a partir de deu estrofes del drama Faust de Goethe. Escoltem l'obra i sentim com el piano imita el moviment rotatori de la filosa i la composició deixa de ser estròfica. Cal dir que davant d'aquesta composició Goethe ja va considerar que la música commovia massa, emocionava i prenia protagonisme al text.

El 1816 Beethoven, que no va ser especialment un compositor de lied, va escriure An die Ferne Geliebte (L'estimada llunyana) considerat el primer cicle de lied, un recull de cançons. Un composició cíclica amb cinc poemes de Alois Jeitteles (11794-1858) on la música va prenent importància. El consens general era que la poesia podia derivar en música.

Poc a poc el lied va convertint en un gènere adult.

El Lied romàntic i postromàntic

Comencen a realitzar-se concerts de lied en públic. Aquests concerts plantejaven exigències diferents als intèrprets i va créixer l'entusiasme entre els compositors per crear obres més sofisticades, anant més enllà de les intencions poètiques. Ja podem parlar de l'alliberament del lied que no colament estaria cridat a il·lustrar de la millor manera la paraula, sinó que podia crear diferents propostes d'expressió musical per cada estrofa del poema. És l'alliberament de la composició estròfica.

Cal destacar els lieds de R. Schumann, Clara Wieck (Clara Schumann) i Johannes Brahms. N'escoltem fragments: *Der Nussbaum* Op.25 n.3 (El noguer) de R.Schumann; *Der Mond Kommt still gegangen* Op.13 n.2 La lluna ha sortit en silenci de Clara Wieck i *In dem Schatten meiner Locken*, A l'ombra dels meus rinxols) poesia anònima del segle d'Or de Johannes Brahms..

En aquesta obra de Brahms ja observem una concepció sonora diferent, una textura molt més densa.

Hugo Wolf. Final d'una era. El post romanticisme

Hugo Wolf combregava amb les idees wagnerianes. Era un personatge excessiu, hereu musical de Schubert i Schumann i amb ell culmina el desenvolupament del lied, en la seva música ja percebem conflictes tonals, canvis harmònics que creen una certa tensió. Respectava molt el ritme intrínsec de la poesia

El post romanticisme representa l'alliberament del lied, ja no n'hi ha prou amb el piano i es va introduint l'orquestra que ofereix un gran suport harmònic. Fröling (primavera) de Richard Strauss i la *Cançó del dolor de la Terra* de Gustav Mahler són obres representant d'aquesta època de lied amb orquestra. Observarem que ja s'ha perdut la intimitat que ofería la veu i el piano i no s'aprecia el petit detall. Aquest període aporta color i vivacitat però disminueix la intimitat i la importància del text poètic.

El lied català

Cada país va incorporar i interpretar el lied en funció de la seva idiosincràsia i les seva tradició i va posar música al seu pensament apropant el llenguatge musical al llenguatge parlat. Es posava la poesia al mig del discurs i s'utilitzava la música acadèmica per crear un llenguatge musical a prop del llenguatge parlat

En són exemples obres com *El bon caçador, L'oreneta* (a partir d'una poesia de Josep Segarra) i *Rialla d'Abril* a partir d'una poesia d'Apel·les Mestres.

Composicions com aquestes van anar creixent a mesura que creixia també el moviment de la Renaixença, moviment vuitcentista català de més àmplia implantació i influència sociocultural, especialment important en el camp literari, que es proposà en primer lloc de promoure l'ús poètic i, més limitadament, l'ús literari i culte en general de la llengua catalana; en segon lloc, es proposà també de redescobrir i definir les altres característiques, diferents de la llengua, d'identificació de Catalunya com a país amb personalitat pròpia i diferenciada. Aquest moviment, originat al si de la burgesia liberal conservadora, però que integrà programes i objectius d'ideologies i de concepcions culturals contraposades, començà a insinuar-se, a Barcelona, després de les transformacions polítiques, econòmiques i culturals que significaren la fi de l'antic règim; va assolir la plenitud i es va posar de manifest, de manera desigual, a tot el domini lingüístic al final dels anys seixanta i al llarg dels setanta.

Enric Morera va tenir la idea de dur les cançons al carrer, és a dir, fer que la gent les conegués i cantés. Una obra destacable és *Vinyes verdes vora el mar*.

La Renaixença va portar a crear els jocs florals que van cobrar cada vegada més rellevància.

En tot aquest gènere musical la música no fa només d'acompanyament, sinó que està totalment integrada

Al segle XIX neixen els nacionalismes com una conseqüència de la revalorització del món tradicional o folk.